

18.06 – 31.07 Mounira

Al Solh &

Bassam

Ramlawi

Opening
Saturday

25.06, 4 p.m. René

Daniëls

Bassam Ramlawi, *From waiting blue to lingering yellow (or vice versa)*, a series of 44 drawings, 2010

Mounira Al Solh & Bassam Ramlawi
and drawings by René Daniëls

18 June – 31 July, 2011
Official opening and book presentation on
Saturday, 25 June, at 4:00 p.m.

Stedelijk Museum Bureau Amsterdam proudly presents the first large-scale solo exhibition by Mounira Al Solh in The Netherlands. Al Solh's work can be described as an inner conflict with social environments which impose national, cultural and religious identity. In that sense it is a reflection on the social and religious tensions in the country of her birth, Lebanon, which has undergone several civil wars and still occupies a sensitive position in the present eruptions in the Middle East. But here in The Netherlands one's origins and culture are becoming an increasingly important aspect in social intercourse too. Al Solh approaches this fact with a mixture of autobiographical elements and humour – because how else can one approach censorship, repression, schizophrenia and the discordant culture in which everyone has a role?

The exhibition comprises various video works, including *A Double Burger* and *Two Metamorphoses... and The Mute Tongue*. The first can be interpreted as Al Solh's wrestling with her life as a commuter artist, shuttling between Beirut and Amsterdam. In the second, 19 Arab proverbs are acted out in short films, and their comic potential maximized. A considerable part of the exhibition is devoted to a survey of the work of the figure Bassam Ramlawi. Ramlawi is a juice seller in Beirut who has studied art in The Netherlands, and since done portraits of people from around his shop in Beirut. He also reflects on life in the Lebanese capital through the drawings that he makes when he has to wait somewhere. A documentary shows that he is familiar with the oeuvre of Cindy Sherman and with a famous

Mounira Al Solh & Bassam Ramlawi
met tekeningen van René Daniëls

18 juni t/m 31 juli 2011
Officiële opening en boekpresentatie op zaterdag 25 juni
om 16.00 uur

Met trots presenteert Stedelijk Museum Bureau Amsterdam de eerste grote solotentoonstelling van Mounira Al Solh in Nederland. Het werk van Al Solh komt voort uit een innerlijk conflicten met sociale omgevingen waarin nationale, culturele en religieuze identiteit wordt opgedrongen. In die zin vormt het een reflectie op de maatschappelijke en religieuze spanningen in haar geboorteland Libanon dat verschillende burgeroorlogen achter de rug heeft en nog steeds een bijzondere positie inneemt in de huidige ontledingen in het Midden-Oosten. Maar ook in Nederland wordt iemands afkomst en cultuur een steeds belangrijker aspect in het maatschappelijk verkeer. Al Solh benadert dit gegeven met een mengeling van autobiografische elementen en humor, want hoe zijn censuur, repressie, schizofrenie en de conflictueuze cultuur waarin iedereen een rol heeft, anders te benaderen?

De tentoonstelling bevat verschillende videowerken waaronder *A Double Burger* and *Two Metamorphoses... and The Mute Tongue*. De eerste is op te vatten als een worsteling van Al Solh met haar bestaan als kunstenaarforens tussen Beirut en Amsterdam. In de tweede worden 19 Arabische gezegden in korte filmpjes geacteerd en hun komisch potentieel gemaximaliseerd. Een aanzienlijk deel van de tentoonstelling is gewijd aan een overzicht van werk van personage Bassam Ramlawi. Ramlawi is een sapverkoper in Beirut die kunst heeft gestudeerd in Nederland en sindsdien portretten maakt van mensen uit de omgeving van zijn winkeltje in Beirut. Ook reflecteert hij op het leven in de Libanese hoofdstad door middel van tekeningen die hij maakt als hij ergens op moet wachten. Zoals een documentaire over

portraitist of the inter-war period, the German artist Otto Dix, but above all he admires the work of the Dutch artist René Daniëls. The stylistic ambiguities in Daniëls' drawings and paintings form a parallel with the way in which Ramlawi and Al Solh go through life: Al Solh as an artist in two worlds, Ramlawi as an artist on the one side and a merchant on the other, and whose existence as such is to be credited to many ambiguities. Crudely put, the exhibition in SMBA is the result of this.

A number of the works by Ramlawi in this exhibition were recently displayed at the Sfeir-Semler Gallery in Beirut. Especially for this occasion in Amsterdam, they have now been placed in their art historical context, with drawings from the period 1980-1985 by René Daniëls. These have been put on loan by Paul Andriessse Gallery, for we express our thanks. For this SMBA Newsletter we asked Elizabeth Kassab to write the Project '1975' contribution. Her essay reflects on the role of the intellectual in the Arab world in the decades after decolonization, and of course in the context of the 'Arab Spring'. The Amsterdam writer Merel Cladder contributed an introduction on Al Solh's work – and thus also on Ramlawi's oeuvre.

Book presentation *In a Time Fleece* with a lecture/performance by Tony Chakar, 25 June, 4 p.m.

The exhibition 'Mounira Al Solh & Bassam Ramlawi' in SMBA opens its doors already on Saturday, 18 June. The official opening however takes place a week later, on Saturday afternoon, 25 June. It will include the launch of the book Al Solh made on the occasion of receiving the Uriôt Prize from the Rijksakademie van beeldende kunsten, *In a Time Fleece. A Publication about Bassam Ramlawi*. The book includes a contribution by the Lebanese literary scholar, philosopher and art critic Jacques Aswad and an e-mail exchange between him and Al Solh.

For the book launch the Lebanese architect, artist and writer Tony Chakar will give a lecture/performance *The Eighth Day. The Eighth Day* (God Created the World in Seven Days. This is the Eighth Day) is an ongoing investigation that began in the aftermath of the attacks on Lebanon in July 2006. During and after the Israeli military operation, images from Lebanon's recent past (the civil wars of 1975 - 1990) inundated public realms (space and psyche) as well as discourse – becoming, at times, very difficult to endure – proving that the Lebanese wars (regarded as Catastrophic) are still cast in the unspoken. *The Eighth Day* weaves a collection of elements such as texts, images, songs, videos, publicity spots, etc., that are metaphorical manifestations of the space and time of the Catastrophe, and attempts to identify the necessary strategies for redeeming the past-as-image.

This lecture/performance and book launch is organized in collaboration with the Rijksakademie.

Mounira Al Solh (Beirut, 1978) studied at the Lebanese University in Beirut (1997-2001) and the Gerrit Rietveld Academie (2003-2006), and was resident at the Rijksakademie van beeldende kunsten in Amsterdam (2007-2008). Her work has been represented in the Lebanese pavilion at the Venice Biennale in 2007, in Manifesta 8 in Murcia, 2010, at the presentation of the Volkskrant Visual Art Prize in the Stedelijk Museum Schiedam (2010), and in the extensive survey 'The Future of Tradition – The Tradition of Future' in Haus Der Kunst, Munich, 2010. **Bassam Ramlawi** (Beirut, 1976) studied Fine Arts at the Lebanese University in Beirut (1996-2000) and at the AKV, ST Joost, s-Hertogenbosch, the Netherlands (2004-2006). **René Daniëls** (Eindhoven, 1950) lives and works in Eindhoven. Among the exhibitions where he has been represented was Documenta 7 in Kassel, 1982. The retrospective exhibition 'René Daniëls - The most contemporary picture show' toured in 1998/1999, with stops including the Van Abbe Museum, Eindhoven, Kunstmuseum Wolfsburg, Kunsthalle Basel and Stedelijk Museum Amsterdam. **Tony Chakar** (Beirut, 1968) among other things participated in the touring exhibition 'Contemporary Arab Representations' (2001-2002); showed 'Beirut, the Impossible Portrait', at the Venice Biennial (2003) and worked together with Rabih Mroué and Tiago Rodrigues on the touring performance *Yesterday's Man* (2007). He teaches History of Art and History of Architecture at the Académie Libanaise des Beaux Arts and collaborates regularly with the Dutch Art Institute.

hem op de tentoonstelling duidelijk maakt, is hij bekend met het oeuvre van Cindy Sherman en met een beroemd portret-schilderij van Otto Dix, maar bovenal bewondert hij het werk van de Nederlander René Daniëls. De stilistische ambiguïteiten in diens tekeningen en schilderijen vormen een parallel met de manier waarop kunstenaars als Ramlawi en Al Solh door het leven gaan: Al Solh als kunstenaar in twee werelden en in verschillende maatschappelijke realiteiten, Ramlawi als kunstenaar enerzijds en verkoper anderzijds, en wiens bestaan te danken is aan vele ambiguïteiten. Grof gesteld is de tentoonstelling in SMBA daar een weerslag van.

Een aantal werken van Ramlawi in deze tentoonstelling was onlangs te zien in Galerie Sfeir-Semler in Beirut. Speciaal voor de gelegenheid in Amsterdam worden deze nu van kunsthistorische context voorzien door tekeningen uit de periode 1980-1985 van René Daniëls. Deze zijn uitgeleend door Galerie Paul Andriessse, waarvoor onze dank.

Voor deze SMBA Nieuwsbrief is cultuurfilosoof Elizabeth Kassab uitgenodigd het Project '1975'- essay te schrijven. Haar bijdrage reflecteert op de rol van de intellectueel in de Arabische wereld in de decennia na de dekolonisatie, dit uiteraard mede in de context van de 'Arabische Lente'. Merel Cladder schreef een bijdrage over het werk van Al Solh en Bassam Ramlawi.

Opening/Boekpresentatie *In a Time Fleece* met lezing/performance door Tony Chakar, zaterdag 25 juni, 16.00u

De tentoonstelling 'Mounira Al Solh & Bassam Ramlawi' in SMBA is al te zien vanaf zaterdag 18 juni. De officiële opening vindt echter een week later plaats, op zaterdagmiddag 25 juni. Dan wordt het boek gepresenteerd dat Al Solh maakte naar aanleiding van de toekenning van de Uriôt-prijs van de Rijksakademie van beeldende kunsten: *in a Time Fleece. A Publication about Bassam Ramlawi*. Het boek bevat een bijdrage van de Libanese literatuurwetenschapper, filosoof

en kunstcriticus Jacques Aswad en een e-mailconversatie tussen hem en Al Solh.

Bij de gelegenheid van de boekpresentatie geeft de Libanese architect, kunstenaar en schrijver Tony Chakar een lezing/performance, *The Eighth Day. The Eighth Day* – God schiep de wereld in zeven dagen. Dit is de achtste – is een doorlopend onderzoek dat begon in de nadagen van de aanvallen op Libanon in juli 2006. Tijdens en na de Israëlische militaire operatie bewezen beelden van Libanons recente verleden (de burgeroorlogen van 1975-1990), de volgelopen publieke ruimtes (fysiek en psychisch) en het vastgelopen publieke debat, dat de Libanese oorlogen, die gezien worden als De Catastrophe, nog steeds gevat zitten in het onbespreekbare. *The Eighth Day* weeft verschillende elementen zoals teksten, beelden, liedjes, video's, reclame etcetera, die metaforische manifestaties zijn van de ruimte en de tijd van De Catastrophe, aan elkaar, en tracht de noodzakelijke strategieën te identificeren om het verleden-als-beeld te kunnen verlossen.

De lezing/performance en boekpresentatie worden georganiseerd in samenwerking met de Rijksakademie.

Mounira Al Solh (Beirut, 1978) studeerde achtereenvolgens aan de Libanese Universiteit in Beirut (1997-2001) en de Gerrit Rietveld Academie (2003-2006), en was resident van de Rijksakademie van beeldende kunsten in Amsterdam (2007-2008). Haar werk was onder meer vertegenwoordigd in het Libanese paviljoen op de Biënnale van Venetië in 2007, in Manifesta 8 in Murcia, 2010, op de presentatie de Volkskrant Beeldende Kunst Prijs in Stedelijk Museum Schiedam (2010) en in het grote overzicht 'The Future of Tradition – The Tradition of Future' in Haus der Kunst, München, 2010. **Bassam Ramlawi** (Beirut, 1976) studeerde beeldende kunst aan de Libanese Universiteit in Beirut (1996-2000) en aan de AKV St. Joost, 's-Hertogenbosch (2004-2006). **René Daniëls** (Eindhoven, 1950) was onder meer vertegenwoordigd op Documenta 7 in Kassel, 1982. De grote overzichtstentoonstelling 'René Daniëls - The most contemporary picture show' reisde in 1998/1999 onder meer naar Van Abbe Museum, Eindhoven, Kunstmuseum Wolfsburg, Kunsthalle Basel en Stedelijk Museum Amsterdam (met catalogus). Daniëls woont en werkt in Eindhoven. **Tony Chakar** (Beirut, 1968) nam onder meer deel aan de reizende tentoonstelling 'Contemporary Arab Representations' (2001-2002); exposeerde 'Beirut, the Impossible Portrait', op de Venetië Biënnale (2003) en werkte samen met Rabih Mroué en Tiago Rodrigues aan de reizende performance *Yesterday's Man* (2007). Hij is docent kunst- en architectuurgeschiedenis aan de Académie Libanaise des Beaux Arts en werkt regelmatig voor Dutch Art Institute.

Mounira Al Solh, *The Mute Tongue – Nineteen Arab Proverbs*, 2010 (video still)

The Arab Quest for Empowerment
A Thought of One's Own, A Government
of One's Own, An Art of One's Own

— Elizabeth Kassab

The critical gaze turned inward

One of the most salient aspects that has struck observers of the recent Arab uprisings has been the absence of slogans directed at outsiders: Israel, the U.S., the West, Imperialism, Capitalism, etc. The fierce criticism, anger and revolt expressed by the huge number of Arab protestors who took to the streets across the region since last December have been directed against their own governments. Whether in Tunisia, Egypt, Yemen, Libya, Syria, Bahrain, Jordan, Oman, Morocco or even Iraq in both its Arab and Kurdish parts, what they have been voicing is an unambiguous demand for democracy, good governance, freedom, human dignity, and security.

Decades of oppression, injustice, disenfranchisement, humiliation and impoverishment have caused an unspeakable pain that was bound to provoke a defensive reaction at some point. State terror had managed to suppress all forms of opposition, but it could not go on suppressing indefinitely such accumulated anger. A point seemed to have been reached where people could not tolerate it anymore, no matter what. Knowing full well the brutality of the foe they were facing, they went out to meet the Machiavellian state repression apparatus and in the process risking their lives for the sake of freedom and dignity. Protestors are being shot, arrested, tortured and kidnapped, even from hospitals; bloggers and writers are being persecuted, and modes of communication are being disrupted. Yet, demonstrations are continuing pacifically by ordinary citizens

and state authorities are being severely challenged (except in Libya where the protests have taken a military turn for reasons outside the remit of this piece). Yes, the barriers of fear have been broken, and people have been demonstrating with extraordinary courage, showing solidarity across towns and frontiers.

It is against their own governments and institutions that people are struggling. But this struggle is not new. It has been going on since the establishment of independent states and the consolidation of the grip of those states on the structures of power. Activists, intellectuals and artists have challenged the abuse of power by their rulers throughout the past decades and have in return borne the brunt of cruel repression. Today they are joined by the large masses of ordinary men and women in denouncing and rejecting the misuse of power for the unlawful acquisition of wealth, for the manipulation of information, for the illegal use of force, and for the subjugation of people for their own benefits. The lethal conflation of power with business has left Arab societies in deep debt, deprivation and impoverishment on all levels - in their economy, education, or social rights. The focus on one's own government as the main source of harm to one's individual and social well-being, and the struggle to put an end to the far-reaching devastation it has caused, have been described by some Arab commentators as the second Arab war of liberation following the first one that was directed against the colonial powers. While the previous struggle aimed for independence, the present one seeks democracy, i.e., liberation from abusive rulers. This of course does not mean that various forms of neo-colonial interventions have not been challenging the region, or that Israel has ceased to be an enemy. Rather it means that prevailing rulers have tried to appease these outside challenges, drawing from abroad the legitimacy they lack at home; and / or using these outside threats to legitimize internal repression and the perpetuation of an abusive state of emergency.

De Arabische strijd om zelfbeschikking
Eigen ideeën, eigen regering, eigen kunst

— Elizabeth Kassab

De kritische blik richt zich naar binnen

Een van de kenmerken van de recente opstanden in de Arabische wereld die waarnemers het meest is opgevallen is de afwezigheid van leuzen tegen externe machten: Israël, de Verenigde Staten, het Westen, het imperialisme of het kapitalisme, etc. De felle kritiek, woede en weerzin in de uitingen van de ontzagwekkende aantallen demonstranten die sinds afgelopen december in de hele regio de straat op zijn gegaan, zijn gericht tegen hun eigen regeringen. Waar ook wordt gedemonstreerd, in Tunesië, Egypte, Jemen, Libië, Syrië, Bahrein, Jordanië, Oman, Marokko of zelfs in zowel Arabische als Koerdische delen van Irak, de eisen zijn dubbelzinnig gericht op democratie, goed bestuur, vrijheid, menselijke waardigheid en veiligheid.

Decennia van onderdrukking, onrecht en rechteloosheid, vernedering en verarming hebben een onuitsprekelijke pijn met zich meegebracht die vroeger of later wel tot defensieve reacties moest leiden. Door de staatsterreur waren weliswaar alle vormen van oppositie de kop ingedrukt, maar de zo lang opgekropte woede kon niet eindeloos onderdrukt blijven. Het was alsof er een punt was bereikt waarop de mensen hun situatie gewoon niet langer konden verdragen, wat er ook van zou komen. In het volle besef van de wreedheid van hun tegenstander zijn ze de confrontatie met het Machiavellistische repressieapparaat van de staat aangegaan en hebben ze hun leven op het spel gezet omwille van vrijheid en waardigheid. Demonstranten worden neergeschoten, gearresteerd, gemarteld en ontvoerd, zelfs uit ziekenhuizen, bloggers en schrijvers worden vervolgd en communicatiekanalen worden

geblokkeerd. Toch gaan de vreedzame demonstraties door en brengen gewone burgers hun staatsautoriteiten ernstig in verlegenheid (behalve in Libië, waar de protesten een militair karakter hebben aangenomen; op de redenen daarvoor kan hier niet worden ingegaan). De ketenen van de angst worden inderdaad gebroken en mensen zijn in opstand gekomen, met buitengewone moed en een solidariteit die steden en landsgrenzen overstijgt.

Het zijn volkeren die in verzet komen tegen hun eigen overheden en instituties. Toch is dat verzet niet nieuw. Het bestaat al sinds de vestiging van onafhankelijke staten in de Arabische wereld en sinds die hun greep op de nationale machtsstructuren hebben geconsolideerd. Decennialang al wordt het machtsmisbruik door de heersers aan de kaak gesteld door activisten, intellectuelen en kunstenaars, die dan ook het zwaarst te lijden hebben gehad onder de wrede repressie. Maar nu hebben ze gezelschap gekregen van de gewone man en vrouw in de straat, die de onwettige accumulatie van rijkdom en het machtsmisbruik van de elites verwerpen en in verzet komen tegen de manipulatie van informatie, de onwettige toepassing van geweld en de onderwerping van anderen aan de eigen belangen van de elite. Het dodelijk samengaan van macht en zakenbelangen heeft de Arabische naties alleen diep omlaag gedrukt in schulden, stagnatie en verarming op alle niveaus van de economie, het onderwijs en de mensenrechten. Dat de eigen regering wordt aangewezen als de primaire bedreiging van zowel individueel als maatschappelijk welzijn en de strijd wordt gericht tegen de verstrekkende verwoesting die al is aangericht, wordt door sommige Arabische commentatoren omschreven als de tweede Arabische bevrijdingsoorlog, na de eerste, die gericht was tegen de koloniale mogendheden. Was onafhankelijkheid het doel van de eerste, het doel van deze tweede is democratie, oftewel bevrijding van malafide heersers. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat de regio zich heeft ontworsteld aan de druk van neokoloniale inmenging of dat Israël ineens geen vijand meer is.

The demise of ideologies and the quest for basic rights

This inward focus of Arab critics on their own regimes had already started to grow right after the wave of independence and with the successive establishment of “revolutionary” regimes. It got radicalized after the 1967 defeat against the state of Israel. The installation of strongly oppressive state and paramilitary apparatuses and the application of harsh repressive policies in the name of revolutionary and nationalistic goals had already pushed a number of activists and intellectuals to point the finger at these ominous developments. Their critical voices were severely silenced. The two opposing camps to the regimes, the leftists on the one hand and the Islamists on the other were suppressed one after the other, with the latter surviving better than the former and becoming the sole possible alternative to the regime, whether as a promise or a threat, depending on one’s point of view. As is well known, many a regime in the Arab world used the threat of the Islamist rise to power to legitimize itself and justify the perpetuation of emergency laws that made all real political life impossible. On the other hand, both leftist and Islamist ideologies got severely discredited by the repressive regimes that ruled in their name: for instance the Syrian and Iraqi Baath regimes as well as Egypt’s Abdel Nasser governed in the name of socialism and Arab unity, presenting themselves as secular, and the Saudi and the Sudanese regimes claimed to rule in the name of Islam. Their oppressive rule did not make those ideologies credible. Moreover, the decade long Algerian civil war did tarnish the image of Islamist movements. However, this does not mean that people did not maintain some form of more or less strong belief in the promises of a better political Islam, or even in a revitalized Left. These beliefs remain part of their yearnings, and the coming years will show how they will fare in this changing Arab

environment, but it seems that for now the deprivation from basic rights has pushed people toward a focus on the latter, namely on the freedom of speech and worship, on the rule of law and on good governance. This shift of emphasis from ideologies to the demands of rights and democracy is found both in the intellectual critique of the last decades and in the streets of Arab cities today. A brilliant satirical representation of the bankruptcy of these state ideologies is made by the late Syrian filmmaker, Omar Amiralay, in one of his latest films, *Toufan fi Balad al-Baath* (Flood in the Land of the Baath). It documents a school in the Syrian inland where a dam was built as a part of a modernizing project, displacing thousands of people and drowning entire villages. Amiralay films the principal of the school as well as the young pupils parroting state ideologies of progress and patriotism. He did not live to witness the flood of demonstrations that is sweeping his country. He passed away a few weeks before their start.

Amiralay began to document the social realities in Syria in the seventies, cooperating on one or two occasions with the Syrian playwright, Saadallah Wannous. Most of these documentaries were banned in Syria. One of his films, was a long interview with Wannous himself, when the latter was on his deathbed in hospital, reminiscing the hopes and disappointments he experienced as an Arab and as an intellectual, in the seventies and eighties, saying how he contemplated suicide at some point, witnessing the betrayal by Arab regimes of the just national causes, including that of Palestine, and the oppression of their own people. Wannous’s writings and plays were among the most lucid and critical voices in the aftermath of the 1967 defeat. In 1968, he wrote a play that came soon to be banned in Syria, called *Haflat Samar min Ajj Khamseh Huzairan* (An Entertainment Evening for June 5 – date of the 6 day war against Israel). His play was part

Feit is juist dat de heersende elite heeft geprobeerd die externe krachten aan het lijntje te houden om er de legitimiteit aan te ontlenen die ze in eigen land ontbeerde en/of om de externe bedreiging te gebruiken als rechtvaardiging van binnenlandse repressie en de instandhouding van een illegale noodtoestand.

De ondergang van de ideologieën en de roep om grondrechten

De naar binnen gerichte blik van Arabische critici op hun eigen regimes dateert al uit de tijd direct na de onafhankelijkheidsgolf, toen diverse ‘revolutionaire’ regeringen zich met succes wisten te vestigen. Die kritiek radicaliseerde in 1967 door de nederlaag van de Arabieren tegen de staat Israël. Een aantal activisten en intellectuelen wees toen al op de onheilspellende opbouw van onderdrukkende en paramilitaire staatsinstellingen en de toepassing van strenge repressieve maatregelen uit naam van revolutionaire en nationalistische doelen. Maar de kritische stemmen werden al snel gesmoord. De twee kampen die zich tegen de Arabische regimes teweer stelden, het linkse kamp enerzijds en de islamisten anderzijds, werden elk op hun beurt verslagen, hoewel de islamisten beter hebben weten te overleven dan de eerstgenoemden en zich hebben ontwikkeld tot het enig mogelijke alternatief tegenover de regimes – iets wat men, afhankelijk van zijn of haar gezichtspunt, een dreiging of een belofte kon noemen. Het is algemeen bekend dat diverse regimes in de Arabische wereld de dreiging van een islamistische machtsgreep hebben gebruikt om zichzelf te rechtvaardigen en noodwetten in stand te houden die elk normaal politiek leven hebben verijdeld. Daar staat tegenover dat zowel de linkse als de islamistische ideologie in diskrediet zijn gebracht door repressieve regimes die in naam ervan zeiden te handelen: de Baath-regimes in Syrië en Irak, bijvoorbeeld, regeerden net als Abdel Nasser in Egypte uit naam van het socialisme en de Arabische eenheid

en stelden zich seculier op, terwijl de heersers in Soedan en Saoedi-Arabië pretendeerden te regeren uit naam van de islam. Hun repressieve methodes hebben de geloofwaardigheid van beide ideologieën geen goed gedaan. Ook de tien jaar durende burgeroorlog in Algerije heeft het imago van islamistische bewegingen aangetast. Toch is een zeker geloof bewaard gebleven in de mogelijkheden van een betere politieke islam of zelfs een wederopleving van links. Zulke overtuigingen maken nog altijd deel uit van de verlangens van het volk en de komende jaren zullen uitwijzen wat er in het veranderende Arabische landschap van terecht komt, maar het ziet ernaar uit dat mensen juist doordat hun al die tijd hun grondrechten zijn onthouden, zich voorlopig juist op die rechten fixeren, en dan met name op het recht van vrije meningsuiting en godsdienstbeoefening, op rechtsgelijkheid en fatsoenlijk bestuur. Deze verschuiving van de nadruk, van ideologieën naar grondrechten en democratie, zien we zowel terug in de intellectuele maatschappijkritiek van de laatste decennia als dezer dagen op straat in de Arabische steden. De onlangs overleden Syrische filmmaker Omar Amiralay heeft met een van zijn laatste films, *Toufan fi Balad al-Baath* (Overstroming in het land van de Baath), een briljant satirisch beeld geschetst van het bankroet van de Arabische staatsideologieën. De film doet verslag vanuit een school in het binnenland van Syrië, waar in het kader van een moderniseringsproject een dam is gebouwd waardoor hele dorpen onder water zijn komen te staan en duizenden mensen dakloos zijn geworden. Amiralay filmt het hoofd van school, maar ook de jongste leerlingen als ze de staatspropaganda van vooruitgang en patriottisme npraten. Hij heeft de golf van demonstraties die door zijn land trekt niet meer meegemaakt, want hij stierf enkele weken voor die op gang kwam.

Amiralay is al in de jaren zeventig begonnen met het documenteren van de maatschappelijke realiteiten in zijn land, een enkele keer in samenwerking met de Syrische toneelschrijver Saadallah Wannous. In Syrië zelf werden de meeste van deze

of a growing literature on the causes of and remedies to the Arab debacle. For him, the cause was clear: the disenfranchisement of the people by the rulers. All his life, he denounced the disabling of people's critical faculties, both in culture and politics.

Cultural and political critique

Many Arab thinkers believed that the 1967 defeat was not only military or diplomatic, but also cultural and intellectual, caused by deep-seated modes of thinking that needed to be altered radically and urgently. A whole corpus of critical writing was produced in the following decades, focused on the inner malaise of Arab societies and individuals, and aimed at offering diagnoses and remedies to it. This endeavor entailed a critical assessment of past attempts at critique, reform, and emancipation. Obviously the previous struggles for liberation, starting with the colonial time, had not brought about the desired freedom and prosperity. Courses of action as well as modes of thinking needed to be revised. Central concepts, such as nationalism, authenticity, particularism, universalism, tradition, modernity, religion, secularism, and democracy were revisited and reexamined.

In the 70s and 80s, the prevailing approach was rather culturalist. Ills as well as remedies were both found in the Arab-Islamic heritage, which supposedly carried in it cultural elements that shaped the current crisis and / or promised to lift it. But in the early 90s, a more political reading of the malaise started to be articulated, in which the ill of Arab societies were traced back to their beginnings of post-colonial and independent states, to its problems of legitimacy, governance, institutional functions, exercise of power, application of law, manipulation of social tensions and management of wealth. Arbitrary oligarchic rule came to be identified as the fundamental problem of

Arab countries. Interestingly, the critique of despotism had been one of the central themes of the Arab Renaissance in the second half of the 19th century, for instance in the works of Tahtawi, Kawakibi, Abduh, and Abdel Raziq. In fact, what has come to be known as the Arab Renaissance, or *Nahda*, spans almost a century of intellectual, social and political debates, centered at first in Egypt, between the mid-19th century and the mid-20th century. Much of it came as a reaction to the colonial encounter with Europe, with the Napoleonic invasion of Egypt, followed by the British occupation, and then the subjugation of the Arab lands after the fall of the Ottoman Empire in the aftermath of the first world war to the French and British mandates. The encounter gave rise to a whole range of questions articulating the civilizational anxiety it provoked given the weak position Egyptians in particular and Arabs in general found themselves in, compared to the military, economic and scientific superiority of the invading other. For many Arab thinkers, the cause of this gap was the despotism that oppressed their countries. They saw in political justice the key to progress, and called for it as the necessary premise for the renewal and rise of their societies. This political reading of the civilizational malaise receded at the time of the struggles for Arab statehood during the first half of the 20th century, re-appeared after the establishment of the independent states, and gradually gained centrality again towards the end of the century with the painful and growing experience of life in those states. A whole literature, both fictional and non-fictional (including prison literature) articulated this experience, and identified the workings of these repressive regimes.

Unfortunately, this literature and the corpus of critical thinking of the last few decades did not gain due recognition. Attention was rather exclusively devoted to the more "exotic" and "sensational" rise of Islamism – a rise that certainly deserved serious attention, but that did not

documentaires verboden. Een ervan was een lang interview met Wannous zelf, op diens sterfbed in het ziekenhuis. Hij dacht terug aan de verwachtingen en teleurstellingen die hij in de jaren zeventig en tachtig als Arabier en intellectueel had meegemaakt en vertelde dat hij op een bepaald punt zelfmoord had overwogen toen hij zag hoe Arabische regimes verraad pleegden aan de gerechtvaardigde nationale strijd van volkeren, waaronder de Palestijnen, en hun eigen volk onderdrukten. De geschriften en toneelstukken van Wannous behoorden tot de helderste en meest kritische geluiden die opklonken in de nasleep van de nederlaag van 1967. In 1968 schreef hij een toneelstuk dat in Syrië al gauw verboden zou worden, getiteld *Haflat Samar min Ajl Khamzeh Huzairan* (Een avond vermaak op 5 juni – de dag dat de zesdaagse oorlog tegen Israël uitbrak). Zijn theaterstuk maakte deel uit van een groeiende literatuur over de oorzaken van het Arabische debacle en wat daaraan te doen was. Voor hem was de oorzaak onmiskenbaar gelegen in het feit dat heersers hun volk de grondrechten onthielden. Hij zou zijn hele leven blijven strijden tegen alle aanslagen op de kritische zin, zowel in de cultuur als in de politiek.

Cultuurkritiek en politieke kritiek

Veel Arabische denkers meenden dat de nederlaag van 1967 niet alleen een militaire of diplomatieke aangelegenheid was, maar ook een culturele en intellectuele, te wijten aan diepgewortelde denkwijzen die dringend en radicaal veranderd dienden te worden. De daaropvolgende decennia ontstond een heel corpus aan kritische geschriften waarin de innerlijke malaise van de Arabische samenlevingen en individuen werd onderzocht en waarin diagnoses en remedies werden aangedragen. In dit verband werd ook kritisch gekeken naar eerdere pogingen tot maatschappijkritiek, hervorming en emancipatie. De vrijheidsstrijd uit het verleden, te beginnen bij de koloniale tijd, had de verlangde vrijheid en welvaart niet gebracht.

Behalve de denkwijzen moesten ook handelingspatronen veranderen. Kernconcepten als nationalisme, authenticiteit, particularisme, universalisme, traditie, moderniteit, religie, secularisme en democratie werden heroverwogen en heronderzocht.

In de jaren zeventig en tachtig overheerste een primair op de cultuur gerichte benadering. Zowel de kwalen als de remedies werden gezocht in het Arabisch-islamitisch erfgoed, dat geacht werd culturele elementen in zich te dragen die de hedendaagse crisis hadden geproduceerd en/of konden verjagen. Begin jaren negentig kwam echter een meer politiek geïnspireerde lezing van de malaise aan het woord, waarin de kwalen van de Arabische maatschappijen werden teruggevoerd op hun oorsprong als postkoloniale en onafhankelijke staten, en daarmee samenhangende problemen op het gebied van legitimiteit, bestuur, de functies van instellingen, machtsuitoefening, handhaving van wetten, beheersing van maatschappelijke spanningen en verdeling van de welvaart. Oligarchische macht en willekeur werden aangewezen als de fundamentele problemen van Arabische landen. Opmerkelijk genoeg was kritiek op het despotisme ook een van de kernthema's van de Arabische Renaissance in de tweede helft van de negentiende eeuw, bijvoorbeeld in het werk van Tahtawi, Kawakibi, Abduh en Abdel Raziq. In feite bestrijkt wat we de Arabische Renaissance of *Nahda* zijn gaan noemen bijna een eeuw van intellectueel, sociaal en politiek debat zoals dat tussen het midden van de negentiende en het midden van de twintigste eeuw werd gevoerd, aanvankelijk vooral in Egypte. De belangrijkste stimulans tot dat debat was de confrontatie met het koloniale Europa: de inval van Napoleon in Egypte, gevolgd door de Britse bezetting en later, na de ineenstorting van het Ottomaanse rijk in de nadagen van de Eerste Wereldoorlog, de onderwerping van Arabische gebieden aan Frans en Brits mandaat. Die confrontatie wierp een breed scala aan vragen op die de zorg om de eigen cultuur verwoordden, gezien de zwakke positie waarin de Egyptenaren en de Arabieren in

represent all that was happening on the Arab intellectual and political scene. This literature remained marginal also because it could not be disseminated. The venues of dissemination were simply closed to it by the repressive systems: the media, the educational institutions as well as the political sphere where it would normally have to be publicized, transmitted and practiced, were forbidden to those outside the ruling circles – hence the deep despair and helplessness of critical thinkers, activists and people at large across the Arab world. Indeed, despair and incapacitation summarized the dominating mood of the years preceding the recent revolts. People felt that all avenues of change were blocked in their face, that there was nothing they could do to change anything in their lives, whether politically, economically, or culturally. It is this accumulated despair that eventually led to the explosion of anger, which came to be known as the Arab spring, and which is still unfolding presently. The mass demonstrations were the only form of expression and the only way for people to claim their role in practicing politics again, after they were prevented to do so by decades of brutal repression.

Helaas hebben die literatuur en het corpus van kritisch denken van de laatste decennia niet de erkenning gekregen die ze verdienen. In plaats daarvan is de aandacht vrijwel exclusief gegaan naar de meer ‘exotische’ en ‘sensationele’ opkomst van het islamisme – een opkomst die beslist serieuze aandacht verdiende maar zeker niet alles vertegenwoordigde wat er in de Arabische intellectuele en politieke wereld gaande was. De kritische literatuur is ook marginaal gebleven omdat ze niet verbreid kon worden. De distributiekkanalen werden door de repressieve systemen eenvoudigweg versperd en de media, de onderwijsinstellingen en de politieke arena, de voor de hand liggende terreinen om zulke literatuur te publiceren, te verspreiden en het geschrevene in praktijk te brengen, waren ontoegankelijk voor mensen die buiten de heersende kringen stonden – vandaar de diepe wanhoop en vertwijfeling onder kritische denkers, activisten en het bredere publiek in de hele Arabische wereld. De overheersende stemming van de jaren die aan de recente opstanden voorafgingen is dan ook het best samen te vatten met de woorden wanhoop en

intellectuals had given up on that “avant-garde” role that was supposed to be theirs, and had adopted a more humble view of their work, namely one of attention to the realities they shared with their fellows and of articulation in analytical and / or creative terms. Intellectual work, like art and politics, was forbidden in the reign of despotism, and if it survived, it was thanks to enormous courage, sobriety and lucidity as well as a thorough labor of self-reflection. The fact remains that both critical thinkers during the last decades and people on the streets today articulate in different ways the same profound discontent about their realities under conditions of oppression.

The search for a sense of self:
decolonization, popular uprisings and authenticity

The challenging work of a critique that has been directed inwards has been the core of a maturing process of decolonization – decolonization as a search for an empowered sense of self, for a thought of one’s own, an art of one’s own and a political rule of one’s own. If struggles for independence proved to be arduous and costly, struggles for democracy and human rights proved to be no less onerous and painful. And if political decolonization was difficult and taxing, intellectual and cultural decolonization were no less exigent and tricky. In all cases, it has been a grueling journey and a learning process that required at some point turning the gaze inward and the examination of past modes of action and thought. This can be witnessed not only in the Arab world, but also in other parts of the post-colonial world, such as in Africa, Latin America and India, where the notion of authenticity, standing for that sense of self, was subjected to critical re-examination, especially in light of the abuses that it lent itself to in the form of jingoism and essentialism. I think of Senghor’s “négritude” that was to designate the specificity of “the” African “nature,”

machteloosheid. Mensen hadden het gevoel dat elke deur naar alternatieve wegen voor hun neus werd dichtgeslagen, dat ze niets konden ondernemen om iets in hun leven te veranderen, in politiek, economisch of cultureel opzicht. Het is deze accumulatie van wanhoop die uiteindelijk heeft geleid tot de woede-uitbarsting die bekend is komen te staan als de Arabische Lente en die nog altijd niet is uitgewoed. De massale demonstraties waren hun enige vorm van expressie, het enige middel dat de mensen hadden om hun rol in de praktische politiek te heroveren, nadat ze daarvan door decennia van brute repressie waren beroofd.

Interessant is dat de demonstranten, door lucht te geven aan de diepgaande politieke onvrede die zich door de jaren heen heeft opgehoopt en door heldere politieke eisen te stellen, de aanklachten en stellingen aan het licht hebben gebracht die al jaren door kritische denkers worden geformuleerd. Wat ze daartoe beweegt zijn niet de geschriften van de critici maar de ellende die ze in hun eigen leven meemaken en die in een onbewaakt ogenblik van overweldigende verontwaardiging onhoudbaar werd. De prikkel die de mensen ertoe heeft aangezet de straat op te gaan, kwam zeker niet uit hun ideeënwereld maar is geworteld in de pijn van de werkelijkheid zoals ze die elke dag beleven. Onder verlichte schrijvers die de situatie doorzagen waren de klachten welbekend, maar zij alleen konden de volksopstand die voor een verandering nodig was niet op gang brengen. Dit heeft bij sommigen van hen vragen opgeroepen naar de rol van intellectuelen op zulke belangrijke keerpunten: hebben ze hun functie verloren, onbekwaam als ze zijn om revoltes op te roepen of zelfs maar te voorspellen? Ik denk dat talrijke intellectuelen al jaren afzien van die ‘avant-garderol’ die hun traditioneel werd toegedicht en hun taak veel bescheidener zijn gaan opvatten, namelijk als opdracht hun aandacht te richten op de realiteiten die ze met hun medemensen delen en deze in analytische en/of creatieve termen tot uiting te brengen. Intellectueel werk op het gebied van kunst of politiek was onder de heerschappij van

combining emotionality with sensuality, and distinguishing itself radically from “the” European “nature.” “Négritude” was supposed to express the authentic African self. Since then, this notion was subjected to heated debates among African thinkers, among them Paulin Hountondji, who offered a critical deconstruction of it. Sartre summarized the whole post-colonial tension between self-affirmation and authenticity on the one hand and freedom and critique on the other in his famous preface to an anthology of black poetry entitled “Orphée noir.” Parallel discussions of authenticity are also found in the Latin American spheres, led by thinkers such as Leopold Zea and Octavio Paz from Mexico, Ofelia Schutte from Cuba, and Roberto Schwarz from Brazil. Similar voices can be heard from India, like those of Ashis Nandy, Chandra Mohanty and Uma Narayan.

The voluntaristic realization of the nationalistic project, often understood in authoritarian and homogenizing terms, revealed the difficulty of accomplishing independence and democracy. The anti-colonial struggle, the reaction against the definitions of the self imposed by the colonial other, often led to excesses of self-glorification and / or self-denigration that were not easy to overcome. Much evil was done in the name of authenticity by way of a fanatic and also narrow nativism and obscurantism. Recovering a balanced, healthy and empowering sense of self has not been an easy task. In most post-colonial contexts, unsuccessful attempts at reaching such a sense have given way to an inward-looking self-reflection that has on the one hand problematized the indigenous as well as the authentic and the traditional instead of taking them for granted, and critically re-considered on the other hand the notions of modernity and universality. This self-reflection has produced a complex and mature post-colonial thought, across regions, religions, races and ethnic background. Much of it has been played out in the arts, in which post-colonial artists,

including Arab artists, have on the one hand expressed a deep rootedness in their cultural backgrounds and the lived experiences and concerns of their life-worlds, and on the other hand a wide openness to, and critical appropriation of, arts and cultures around the world. Their works are no longer anxious to measure up to the Western “original,” or “reference,” nor are they aimed at “representing the native.” They speak for “themselves”, anchored in a local world among others. Of course, the lures of the market, especially the ones that developed in the recent years in the rich Gulf countries, challenge further the endeavor and survival of these artists. But then this is another story for another time.

Elizabeth Suzanne Kassab studied at American University of Beirut business administration and philosophy, and continued her graduate studies in philosophy at Fribourg University in Switzerland. Her overall interest has been in the philosophy of culture, both Western and non-Western, with a particular focus on post-colonial debates on cultural malaise, authenticity and critique. Her book *Modern Arab Thought. Cultural Critique in Comparative Perspective* was published in 2009 by Columbia University Press. She is currently a visiting research fellow at the Berlin Graduate School for Muslim Cultures and Societies and working on a new book on revolutions and Enlightenment in the Arab world.

het despotisme verboden en als het overleefde, was dat niet alleen te danken aan geweldige moed, kalmte en scherpzinnigheid, maar ook aan een ernstig genomen zelfreflectie. Feit blijft dat de kritische denkers van de afgelopen decennia en de mensen die vandaag de dag de straat op gaan elk op hun eigen manieren uiting geven aan dezelfde diepgaande onvrede met hun leefomstandigheden onder regimes die hun bevolking onderdrukken.

Op zoek naar een zelfbeeld: dekolonisatie, volksopstanden en authenticiteit

De kritiek naar binnen richten is een serieuze uitdaging die de kern uitmaakt van een rijpingsproces dat met dekolonisatie gepaard gaat: dekolonisatie als het zoeken naar een soeverein zelfbeeld, eigen ideeën, eigen kunst en eigen bestuur. Heeft de strijd om de onafhankelijkheid grote moeite en offers gekost, de gevechten om democratie en mensenrechten blijken niet minder lastig en pijnlijk. En als de politieke dekolonisatie zwaar en moeizaam is verkregen, de intellectuele en culturele dekolonisatie zijn niet minder veeleisend en riskant. Het proces is in alle gevallen een reis vol ontberingen geweest en een leerproces dat op enig moment dwong de blik naar binnen te richten en handelings- en denkpatronen uit het verleden te herzien. Daarvan zijn we niet alleen in de Arabische landen getuige, maar ook in andere delen van de postkoloniale wereld zoals Afrika, Latijns Amerika en India. De notie ‘authenticiteit’ als uitdrukking van het zelfbeeld is daar aan een kritische heroverweging onderworpen, vooral omdat ze vatbaar bleek voor misbruik in de vorm van jingoïsme (agressief patriotisme) en essentialisme. Ik denk bijvoorbeeld aan het begrip ‘négritude’ waarmee Senghor de specificiteit van ‘de Afrikaanse aard’ aanduidde, die zich als combinatie van emotionaliteit en sensualiteit radicaal zou onderscheiden van ‘de Europese aard’. Négritude zou aldus het authentieke Afrikaanse zelf uitdrukken. Het begrip heeft sindsdien

aanleiding gegeven tot verhitte debatten onder Afrikaanse denkers en is onder meer door Paulin Houtondji onderworpen aan een kritische deconstructie. Sartre heeft de algemene postkoloniale spanning tussen zelfbevestiging en authenticiteit aan de ene kant en vrijheid en kritiek aan de andere samengevat in zijn vermaarde voorwoord van een bloemlezing van zwarte poëzie getiteld *Orphée noir*. Parallele discussies over authenticiteit hebben plaatsgevonden in Latijns Amerika, aangevoerd door denkers als Leopold Zea en Octavio Paz uit Mexico, Ofelia Schutte uit Cuba en Roberto Schwarz uit Brazilië, en ook in India zijn vergelijkbare stemmen opgegaan, zoals die van Ashis Nandy, Chandra Mohanty en Uma Narayan.

De voluntaristische aanpak van het nationalistische project, vaak met een autoritaire en homogeniserende inslag, is geslaagd maar heeft ook aangetoond hoe moeilijk het was om én onafhankelijkheid én democratie te bereiken. De anti-koloniale strijd, de reactie op de definitie van het zelf die was opgelegd door de koloniale ander, heeft ook geleid tot de excessen van zelfverheerlijking en/of zelfkleining, die moeilijk te overwinnen waren. Uit naam van de authenticiteit is via een fanatiek en kleingeestig nativisme en obscurantisme veel kwaad gedaan. Een evenwichtig, gezond en emancipatoir zelfbewustzijn herwinnen is geen simpele opgave gebleken. In de meeste postkoloniale contexten hebben de mislukte pogingen om zo’n zelfbewustzijn tot stand te brengen plaatsgemaakt voor een in zichzelf gekeerde zelfreflectie waarin enerzijds de eigenheid, authenticiteit en traditie niet als vanzelfsprekend worden aangenomen maar geproblematiseerd, en anderzijds de noties van moderniteit en universalisme kritisch worden heroverwogen. Uit deze zelfreflectie is een complex en gerijpt postkoloniaal denken voortgekomen dat de grenzen van regio’s, religies, ras en etnische herkomst overstijgt. Een groot deel daarvan vindt ook zijn weg naar de kunst via postkoloniale kunstenaars, onder wie Arabische, die enerzijds blijken van hun diepe wortels in hun culturele achtergrond en de levenservaringen en preoccupaties van hun leefwereld,

en anderzijds openstaan voor en kritisch gebruikmaken van de artistieke en culturele bronnen uit de rest van de wereld. In hun werk doen ze geen moeite meer zich te meten aan het Westerse 'origineel' of model en al evenmin om als spreekbuis op te treden voor een inheemse eigenheid. Ze 'spreken voor zichzelf', verankerd als ze zijn in een lokale leefwereld als andere. Het overleven en het potentieel van deze kunstenaars staat natuurlijk onder druk van de verlokkingen van de markt, met name de markten die de afgelopen jaren zijn opgekomen in de rijke Golfstaten. Maar dat is een ander verhaal.

Elizabeth Suzanne Kassab studeerde bedrijfskunde en filosofie aan de American University van Beiroet en heeft haar doctoraalstudie filosofie afgerond aan de universiteit van Fribourg in Zwitserland. Haar belangstelling gaat in het algemeen uit naar zowel Westerse als niet-Westerse cultuurfilosofie, met speciale nadruk op het postkoloniale debat over culturele malaise, authenticiteit en maatschappijkritiek. Ze schreef *Modern Arab Thought. Cultural Critique in Comparative Perspective* dat in 2009 uitkwam bij Columbia University Press. Ze werkt momenteel als gastonderzoeker aan de Berlin Graduate School for Muslim Cultures and Societies en schrijft aan een nieuw boek over revoluties en verlichting in de Arabische wereld.

Project '1975' wordt mede mogelijk gemaakt door de Mondriaan Stichting en het Amsterdams Fonds voor de Kunst / Project '1975' is made possible with support by the Mondriaan Foundation and the Amsterdam Fund for the Arts

MY DATA/YOUR DATA

Merel Cladder

The fictional: as much an acknowledgement of the formal and dynamic aspects of art as it is a consequence of artistic production embedded in a country marked by factional and civil wars, distinct slights of paranoia, and upset with the displacement of peoples – understating.

The fictional artist: a recurring preoccupation in Lebanese art practice, think Walid Raad/The Atlas Group, a paradigm for a subsequent generation.

I got JEALOUS of those Artists who were able to do an artwork related to identity matters and I was particularly pissed off by the ones who came from a war background and knew how to talk about it.

Mounira Al Solh, *Rawane's Song* (video, 2006)

On show at SMBA is work by Mounira Al Solh, developed over the past two years and exhibited as work-in-progress in various locations - among others at Manifesta 8 in Murcia, and more recently at an exhibition mounted at Galerie Sfeir-Semler in Beirut.

Centre stage is a body of work hovering around Al Solh's fictional Lebanese painter/alter-ego Bassam Ramlawi, comprising a sprawling series of drawings and paintings, a documentary video, as well as a publication. The lot together, while scattered in time and space, as well as across genres, functions much as a research project as it is a single work of art, in which certain themes, issues and topics circulate. Among these, themes of availability and accessibility reiterate ideas addressed in the 'NOA' publication presented by Al Solh among other places at the 11th Istanbul Biennial, where one had to arrange for a one-on-one access to the publication in a private Istanbul mansion.

MIJN DATA/ JOUW DATA

Merel Cladder

Het element van fictie: een erkenning van de formele en dynamische aspecten van kunst, maar evengoed een voortvloeiende van een artistieke productie met wortels in een land dat wordt getekend door sektarische strijd, burgeroorlogen, onmiskenbare vormen van al of niet lichte paranoia, het geheel daarbij opgeschud door de verplaatsing van ontheemde volkeren – dit als *understatement*.

De fictieve kunstenaar: een terugkerend thema in de Libanese kunstpraktijk; denk aan Walid Raad/The Atlas Group, een paradigma voor een daaropvolgende generatie.

Ik werd JALOERS op die Kunstenaars die een kunstwerk konden maken dat te maken had met identiteitskwes-ties en ik had vooral de pest aan diegenen die uit een oorlogs-achtergrond kwamen en erover wisten te praten. Mounira Al Solh, *Rawane's Song* (video, 2006)

Het SMBA toont werk van Mounira Al Solh dat zij in de afgelopen twee jaar heeft ontwikkeld en op diverse plekken toonstelde als *work-in-progress*, onder andere op Manifesta 8 in Murcia, en meer onlangs, in een expositie bij Galerie Sfeir-Semler in Beiroet.

Centraal in de tentoonstelling bij SMBA staat een werk rond Al Solhs alter ego, de fictieve Libanese schilder Bas-sam Ramlawi: dit werk bestaat uit een omvangrijke serie tekeningen en schilderijen, een videodocumentaire en een publicatie. Het geheel, versnipperd over tijd en ruimte, evenals over genres, fungeert als een onderzoeksproject, maar ook als een *Gesamtkunstwerk* waarin diverse thema's, kwesties en onderwerpen circuleren. Thema's, bijvoorbeeld, als beschikbaarheid en toegankelijkheid die de kunstenaars al in haar 'NOA' publicatie aan de orde had gesteld, keren hier terug. 'NOA' werd onder andere op de 11de Biënnale van

But a first and foremost theme would be to rehearse a manner in which to sabotage identity. Al Solh, more than just a little averse to having her work explained or read in terms of issues of identity, has effectively been crafting a hyper-reality in which an artist, Bassam Ramlawi, can exist and produce work. It is only half-heartedly, and at few moments, that Ramlawi gets known to be a mere fiction.

Alexander Kluge: “You sabotage realism?”

Heiner Müller: “Yes, and myself as well.”

Heiner Müller in conversation with Alexander Kluge, session 'Queen of Hearts on Judgment Day', Cornell University Library with Universität Bremen, http://muller-kluge.library.cornell.edu/en/video_transcript.php?f=112

Ramlawism

As part of the work around Ramlawi, Al Solh has been producing a publication in collaboration with Jacques Aswad, a Lebanese art historian and writer, titled *In a Time Fleece*. The publication, on display at SMBA, contains an essay by Aswad, who was prompted to pen it in English while he mostly writes in French and Arabic. This adopting of another tongue is, much as the work of translation, itself a strand in Al Solh's work. The book also includes an email exchange between Aswad and Al Solh, which, together with the essay, tells the supposed story of Ramlawi – like, among others, of motifs circulating in his oeuvre, some of which refer back to paintings by the Dutch artist René Daniëls.

Another part is a 'documentary' video, titled *Seven Reversed Scenes about Bassam Ramlawi (2010)*. The fake documentary features the cross-dressing Al Solh as Ramlawi, with the video speed slowed down, just so that the audio is pitch-shifted to have her voice drop down to a male intonation.

At one point in the video, Ramlawi, then a talking head with some of his works as backdrop, tells:

Mounira Al Solh, *Seven Reversed Scenes about Bassam Ramlawi*, 2011 (video still)

“These drawings... I made each one of them while waiting for someone... somehow this process of waiting started to interest me.”

This waiting for something or someone to enter a system can be read as an unwitting fabrication of a password, a rendering in time of passwords. It parallels the construction of the work as a systemic collection of disparate elements – drawings and paintings, video, and a publication – where the insertion of one unlocks the other, and feeds back to the whole.

There is, then, the taking up of motifs, visibly so in the Ramlawi drawings and paintings, borrowed and de-authored, of René Daniëls – the bow-tie, resulting in Hassan Nasrallah being depicted with arms outstretched; the see-through candy-wrapper, a 'fleece' or translucent foil, through which to see the world; the “two I's fighting over one dot” returning in the graphs of the Aleph [‘ا’] and ‘أ’ [“ana”, meaning ‘I’]. These symbols and words, anyhow

Istanbul gepresenteerd, waar het exclusief op afspraak in te zien was, in een privéwoonhuis.

Als eerste en belangrijkste thema moet echter wel een oefening van een manier om identiteit te saboteren genoemd worden. Al Solh geeft, vanuit een niet geringe aversie tegen pogingen haar werk te interpreteren of te verklaren in termen van identiteit, concreet vorm aan een hyperrealiteit waarin een kunstenaar, Bassam Ramlawi, kan bestaan, en werken. Dat Ramlawi een fictief personage is, komt alleen op schaarse momenten aan het licht, en dan nog op halfslachtige wijze.

Alexander Kluge: “U saboteert realisme?”

Heiner Müller: “Ja, en ook mijzelf.”

Heiner Müller in gesprek met Alexander Kluge, sessie 'Queen of Hearts on Judgment Day', Cornell University Library i.s.m. de Universität Bremen, http://muller-kluge.library.cornell.edu/en/video_transcript.php?f=112

Ramlawisme

Als onderdeel van het werk rondom Ramlawi heeft Al Solh in samenwerking met de Libanese kunsthistoricus en auteur Jacques Aswad een publicatie samengesteld, getiteld *In a Time Fleece*. Deze publicatie wordt in het SMBA tentoongesteld en bevat een essay van de hand van Aswad, die de suggestie had gekregen de tekst in het Engels te schrijven, terwijl hij normaal gesproken in het Frans of Arabisch schrijft. Op zo'n manier een andere taal aannemen, bij wijze van vertaler, is weer een andere rode draad die door Al Solhs werk loopt. Het boek bevat naast het essay ook een e-mailcorrespondentie tussen Al Solh en Aswad waarin het veronderstelde verhaal van Ramlawi uit de doeken wordt gedaan – het verhaal van de motieven die door zijn oeuvre circuleren, waarvan sommige ontleend zijn aan schilderijen van de Nederlandse kunstenaar René Daniëls.

Een ander deel is een 'documentaire' op video, getiteld *Seven Reversed Scenes about Bassam Ramlawi (2011)*.

Hier treedt Al Solh in mannenkleding op als Ramlawi; de snelheid waarop de video wordt afgespeeld is zo vertraagd dat de toonhoogte van haar stem daalt tot die van een man.

Op een bepaald moment vertelt Ramlawi, die dan in de video verschijnt als een 'talking head' met enkele van zijn werken als achtergrond: “Die tekeningen... die heb ik allemaal gemaakt terwijl ik op iemand wachtte... op de een of andere manier begon dat proces van het wachten me te interesseren.” Dit wachten op iets of iemand die, bij wijze van spreken, een systeem binnenkomt is te interpreteren als het onbewust aanmaken van een wachtwoord, en functioneert daarmee als een weergave in de tijd van wachtwoorden als zodanig. Dit proces loopt parallel met de constructie van het werk rondom Ramlawi, waarbij ongelijksoortige elementen – tekeningen en schilderijen, video en boek – worden samengevoegd tot een systeem en waarin de inbreng van het ene element het andere ontsluit en zo terugwerkt op het geheel.

Wat zeker ook opvalt in de tekeningen en schilderijen 'van' Ramlawi is de opname van 'geleende' en onteigende motieven van René Daniëls: de vlinderdas, resulterend in een Hassan Nasrallah die met uitgestrekte armen wordt afgebeeld; het doorzichtige snoeppapiertje, dat functioneert als een doorschijnend vlies om de wereld door te bekijken; de 'twee i's die vechten om één punt', wat terugkomt in de Arabische tekens voor de eerste letter, alef [ا], de 'A', als wel 'ana', dat 'ik' betekent [أنا]. Deze symbolen en woorden, in beginsel nominale entiteiten, brengen weer een ander systeem op gang – een iconografisch weefsel van verwijzing en betekenisgeving.

Dit conceptuele spel ligt in het verlengstuk van de verbondenheid met de literaire canon als wel de filosofische impulsen van Al Solh, waarbij zij tegelijkertijd, almaar zinspellend op dilettantisme, blijft benadrukken dat ze zich niet kan concentreren en van teksten zegt dat ze deze alleen 'in kleine doseringen' tot zich kan nemen.

nominal entities, keep another system going – an iconographic weave of reference and the act of imputing meaning.

This conceptual play demonstrates a bond with the literary canon and philosophical temptations of Al Solh, who, all while toying at dilettantism, quotes the incapability to concentrate, and speaks of texts being had only 'in small doses'.

“And please remember that we were not a Colony, we were a French Mandate.”

Mounira Al Solh, *Rawane's Song* (video, 2006)

Also on show is a video installation, titled *A Double Burger and Two Metamorphoses – A Proposal for a Dutch Cat, a Dutch Dog, a Dutch Donkey, a Dutch Goat, and Finally, a Dutch Camel*, which has been shown as a work-in-progress over the past two years. The video stages conversations between the artist and a succession of animal interlocutors, all impersonated by Al Solh who is taking up double roles throughout the piece. These conversations meander between deliberately unfocused discussions about philosophers and things mundane, food, quizzing thoughts on inside-outside relations, the mind-body connection and the art of reading the face.

Both at the opening of the video and at an intersection between two scenes are quick successions of stills of Al Solh dressing up animal – her face painted like a cat in the one series, while in the other we'd see her in a tableau vivant with long donkey ears. These scenes are somehow reminiscent of Cindy Sherman's film stills – and it's not by chance that in the Ramlawi documentary one can make out a Sherman book on the small pile at his kitchen table where he supposedly would paint at night time. In these stills, crossing the human-animal limit, rituals of self-observation are acted out, with eye contact to camera going sustained, the body manoeuvring through a series of stuttering poses,

all accompanied by a staccato rhythm of snapping fingers and drums.

A third piece on show is *The Mute Tongue – Nineteen Arabic Proverbs*, a video produced over a year ago, with the Croat actor Siniša Labrović as its main protagonist. Once again there is the linguistic displacement – the video was shot in Beirut and its surrounding hills, with a local extra cast, while Labrović does not speak Arabic. But then there is no narrating going on to speak of. As the title gives away, it is a work about proverbs, and these are enacted mutely, with mostly visual means. There is an analytical moment to the scenic depiction to be sure, where idiomatic wit, rhetoric of courtesy, the prescriptive, and a relishing in the profane get packed up together, and go unpacked. At the same time, there's a contemplative, non-judgemental feel to the direction, which is uncluttered on the whole, leaving the video with an aspect of the formalist and autonomous, in a near sculptural way.

Up to the viewer to enter the dynamics of Al Solh's work – to read its data, and potentially, to decode and exchange between and with these.

Merel Cladder is a writer currently based in Amsterdam.

Stedelijk Museum Bureau Amsterdam
Rozenstraat 59, 1016 NN Amsterdam
t +31 (0)20 4220471
f +31 (0)20 6261730
www.smba.nl / mail@smba.nl

Open dinsdag tot en met zondag
van 11.00 tot 17.00 uur /
Open Tuesday – Sunday from 11 a.m.
to 5 p.m.

Ontvang ook de SMBA email-
nieuwsbrief via www.smba.nl /
Sign up for the SMBA email
newsletter at www.smba.nl

Stedelijk Museum Bureau Amsterdam
is een activiteit van het
Stedelijk Museum Amsterdam /
Stedelijk Museum Bureau Amsterdam
is an activity of the Stedelijk Museum
Amsterdam www.stedelijk.nl

Volgende tentoonstelling / Next
exhibition: Informaliteit / Informality
Groepstentoonstelling / Group
exhibition met o.a. / with a.o.:
Marc Roig Blesa & Rogier Delfos,
Matthijs de Bruijne & Domestic
Workers Union, Doug Fishbone,
Kaleb de Groot, Jose Antonio Vega
Macotela, Senam Okudzeto.
14 August – 2 October 2011

En houdt alstublieft in gedachten dat wij geen kolonie
waren, maar, daarentegen, een Frans mandaatgebied.
Mounira Al Solh, *Rawane's Song* (video, 2006)

De tentoonstelling omvat verder een video-installatie getiteld *A Double Burger and Two Metamorphoses – A Proposal for a Dutch Cat, a Dutch Dog, a Dutch Donkey, a Dutch Goat, and Finally, a Dutch Camel*, werk dat de afgelopen jaren al als *work-in-progress* te zien is geweest. In de video zijn gesprekken te zien tussen de kunstenaar en een serie dieren, allen uitgebeeld door Al Solh, die voortdurend een dubbelrol speelt. De gesprekken meanderen van opzettelijk ongerichte opmerkingen over filosofen naar aardse zaken zoals eten; dan weer naar overpeinzingen over de relatie tussen binnen en buiten, het lichaam-geest dilemma, de kunst om iemands gezicht te interpreteren.

Aan het begin van de video en, later, tussen twee scènes in, zien we snel opeenvolgende foto-stills van Al Solh die zich als dier transformeert: haar gezicht beschilderd als een kat, dan, in de andere reeks, poserend in een tableau vivant met lange ezelsoren. De taferelen doen denken aan de filmstills van Cindy Sherman – en het kan geen toeval zijn dat we in de documentaire over Ramlawi een boek van Sherman herkennen in een stapel op de keukentafel waaraan hij 's nachts pleegt te schilderen. In deze stills worden via de rolwisseling van mens en dier rituelen opgevoerd die met zelfobservatie van doen hebben. Zonder het oogcontact met de camera te verliezen, manoeuvreert haar lichaam zich door een hakkende serie poses, dit alles begeleid met een staccato ritme van knippende vingers en drumroffels.

Een derde werk dat wordt getoond is de video *The Mute Tongue – Nineteen Arabic Proverbs*, die ze ruim een jaar geleden maakte met de Kroatische acteur Siniša Labrović in de hoofdrol. Ook hier is er weer een verschuiving in de taal: de video is opgenomen in Beiroet en de omringende heuvels, met een lokale cast, maar Labrović spreekt geen Arabisch.

Maar, eigenlijk, is er helemaal geen sprake van een gesproken narratief. Zoals de titel aangeeft is het een werk over spreekwoorden, en deze worden zwijgend en met name met visuele middelen uitgebeeld. De scenografische voorstelling bevat wel degelijk een analytisch moment, waarin het luidieke van idioom, de retoriek van wellevendheid, moralisme en profaniteit samen worden gepakt, op een vrij didactische wijze uitgelegd, maar ook opengebrouwen. Tegelijkertijd werkt de video met een contemplatieve en ongecompliceerde regie, wat het werk op een quasi sculpturale manier een formalistisch en autonoom aspect geeft.

Het is aan de beschouwer om in te stappen bij de dynamiek van Al Solh's werk – door het lezen van de data ervan, deze te decoderen en, eventueel, er een uitwisseling mee aan te gaan.

Merel Cladder is schrijfster en woont en werkt momenteel in Amsterdam.

Colofon / Colophon
Coördinatie en redactie /
Co-ordination and editing:
Jelle Bouwhuis
Vertaling / Translation:
Vertaling / Translation:
Rob Kuitenbrouwer (Bookmakers,
Project '1975' essay) Don Mader
Design: Mevis & Van Deursen /
Nina Støttrup Larsen
Druk / Printing: die Keure, Brugge
SMBA: Jelle Bouwhuis (curator), Jan
Meijer (office manager), Kerstin
Winking (assistant curator), Marijke
Botter, Marie Bromander (reception-
nists) Nicky van Breugel, Gabriele
Minelli (interns)

Met speciale dank aan /
With special thanks to:
Galerie Paul Andriessse, Amsterdam
Sfeir Semler Gallery, Hamburg /
Beirut

'Mounira Al Solh & Bassam Ramlawi'
is deels mogelijk gemaakt met
ondersteuning van het Fonds voor
Beeldende Kunst, Vormgeving en
Bouwkunst / is partly made possible
with support from the Fund for Visual
Arts, Design and Architecture

